

Sheherazade, 1001 stories for adult learning Theoretical background for methodology: summary

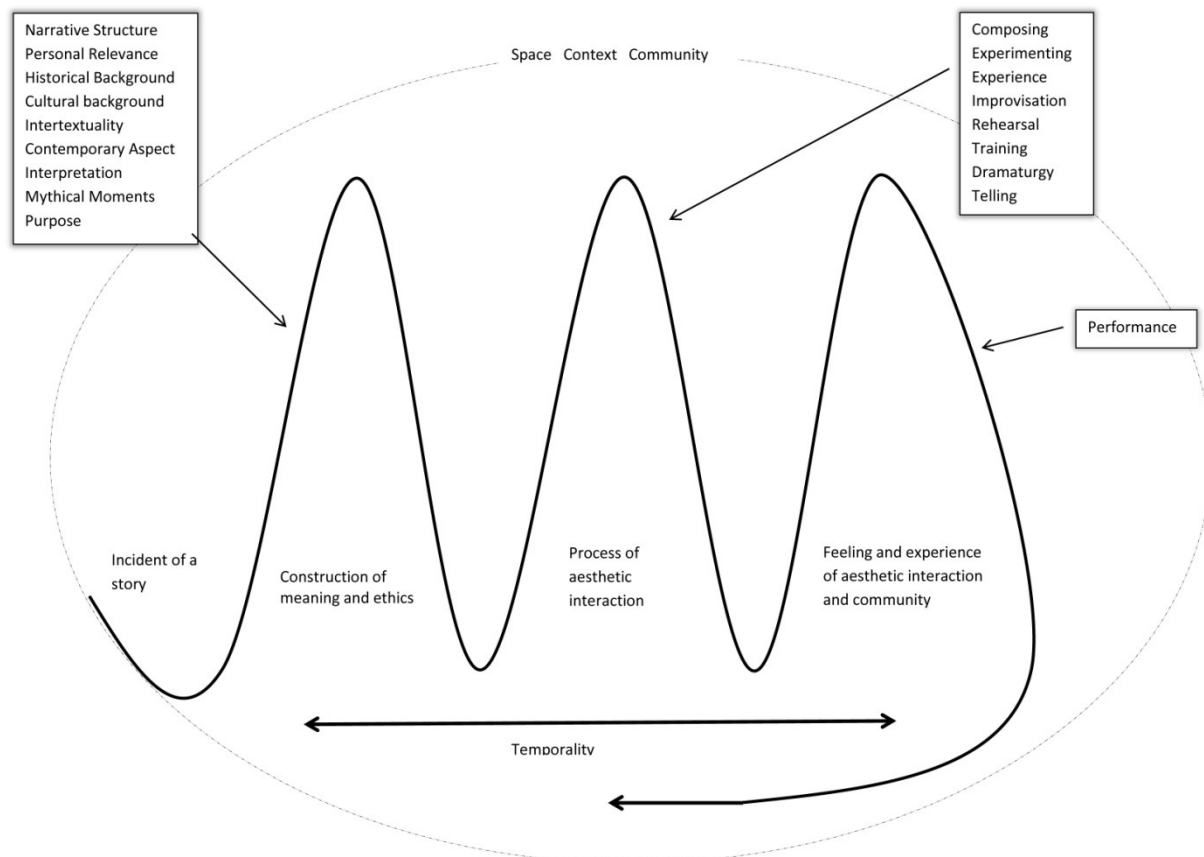
Настоящият документ предлага резюме на методологичния подход за използването на разказване на истории като педагогически инструмент в обучението за възрастни, разработен в рамките на проекта Шехерезада, въз основа на анализ на редица от теоретични зиточници и преглед на литература и на обратната връзка на разказвачи от всички краища Европа.

Първо ние ще дадем определение на разказване на истории и анализираме видовете истории, които се използват при устното разказване на истории. С цел да се разработи използваема методология, също трябва да бъде разбран процеса на обучение на възрастни, както и да се разбере по какъв начин разказването на истории отговаря на специфичните потребности на възрастните учащи.

При следващата стъпка ние демонстрираме, които компетенции за учене на езици и интеграция могат да бъдат предложени на учащите с помощта разказване на истории в областта на обучението на възрастни. И накрая, анализът на интервютата ще ни даде възможност да изведем някои общи подходи на разказвачи, които ще използваме, за да изградим нашия методологичен подход. Накрая ние предлагаме библиография за допълнително четене.

Дефиниция на разказването на истории

Разказването на истории не се случва във вакуум. За да илюстрираме това ние бихме искали да предложим модел за принципите за разказване на истории, създадени от норвежкия разказвач Хейди Дайлсвен.

Disclaimer: This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the Sheherazade consortium, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information therein.

Както е показано на графиката по-горе, процесът на разказване на истории започва с „случка в историята“. Моментът, когато разказвачът въвежда историята, може да стане посредством писмена или устна комуникация (свързан с разказване или свързан с написан текст). Историите могат да бъдат преживени случки или да са измислена фабула. Някои разказвачи използват „спонтанното действие“ и импровизират историите си.

Докато разказвачът получава история, има много фактори, които повлияват предаването ѝ. Преди историята да бъде разказана, тя трябва да бъде структурирана в последователност. Изборът коя история да бъде разказана е индивидуален и може да бъде базиран на личното отношение, което разказвачът придава на съответната история. Историческият и културен опит на разказвач, публиката и историята сама по себе си са важни фактори, които трябва да се вземат предвид.

„Интертекстуалността“ се отнася до това как дадена история се свързва с други истории. Може да има няколко версии на една и съща история в различни култури, например. Каквато и история да се разкаже, независимо дали е приказка, мит или друг тип; трябва да има връзка със сегашния момент, за да може историята да е релевантна за публиката. Има, обаче, някои значения, взети от историческите митологически истории, които са валидни и днес. Идеята за „Едиповия комплекс“ е един такъв пример.

Свързването на историята с текущия момент се постига от части чрез интерпретация, която разказвачът прави интуитивно докато разказва. Целта на разказването на конкретна история да може да повлияе на това как се представя и как се интерпретира. Ние наблягаме на това, че разказването на истории е и креативна, и изпълнителска форма на изкуство, а не само устно рецитиране на написана история. То е интерактивна дейност, която може да бъде разграничена от другите културни и социални дейности. Това е илюстрирано в графиката във фазата „естетическо взаимодействие“. Чрез разказването на истории, ние се връщаме към първата фаза на процеса на разказването на истории - „случката в историята“. След като веднъж е разказана историята може да бъде разказана отново или да вдъхнови разказването на други истории в бъдеще.

Видове истории за устно разказване

Разказвачите разграничават няколко вида истории. Един популярен тип разказване на истории са традиционните истории (известни като приказки), градски и местни митове, истории от различни култури и т.н. Някои казват, че тези истории са измислени, другите виждат искрени и културни вярвания в тези истории. Тези истории често предизвикват дълбоки реакции в публиката по същия начин, по който го прави музиката.

Друг вид истории са личните истории. В контекста на проекта ние дефинираме лични истории като истории, които са от части индивидуални, истории на нечий живот или истории, които идват от семейството, съседите или общността. Тези истории са напълно анекдотни или автобиографични или като традиционните истории са измислени. Важно е да се отбележи, че личните истории не е необходимо да бъдат истински. Въпреки че разказването на истинска история може да бъде наистина катарзис, е важно разказвачът да чувства лекота при разказването на лична история.

Има и друг, по-дързък тип истории. Той често бива наричан импровизирано разказване на истории или по-просто казано, история, която е направена на момента. Тези истории могат да

се базират на традиционни, измислени или абсурдни истории. Този начин на разказване на истории може често да разкрие нещо много дълбоко и значимо за разказвача, аудиторията и/или условията в момента на разказване.

Какво представлява традиционното разказване на истории?

Тъй като проектът Шехерезада включва различни видове истории, ние се интересуваме по-специално как тези истории са разказани по традиционния начин за разказване на истории. Когато говорим за традиционно разказване, „традиционно“ не означава непременно, че историите които се разказват са традиционни, а че самото разказване е такова.

В програмата в Университетския колеж по приложни науки в Осло и Акершус, където се предлагат курсове по разказване на истории от Департамента по технологии, изкуство и дизайн, традиционното разказване на истории се описва като:

„Традиционното разказване на истории е изкуство и е форма на комуникация, която по скоро създава вътрешни образи във въображението на слушателя, отколкото да показва или да драматизира визуални изображения. Традиционното разказване на истории става чрез отворена двупосочна комуникация между разказвача и публиката и позволява взаимодействие между тях“

Дефиницията се отнася за традиционното разказване, но може да изключва стилове и техники за традиционното разказване на истории. Но дефиницията дава основата на традиционното разказване на истории, възможността да се създават образи. По този начин се набляга на активната роля на слушателя в сесията за разказване на истории.

В *The World of Storytelling* от Anne Pellowski, традиционното разказване на истории се описва по следния начин:

„ ... Целият контекст на момента, когато се разказват устно истории в стихове или проза, е представено или водено от един човек пред жива публика: описанието може да бъде изговорено, изпято със или без музика, с изображения и/или други допълнения и може да бъде научено от устни, напечатани или механично записани източници; една от целите трябва да бъде забавление или наслада и трябва да има поне един малък елемент на спонтанност в представлението.“¹

Тази дефиниция може би е прекалено широка: може да е лесно да се използват монолози, учителят, който преподава в класната стая и т.н. Още повече изключва факта, че разказвачите могат да бъдат група. Тези две описания могат казват нещо много важно за традиционното разказване: фокусът пада върху „вътрешните образи“, случва се „тук и сега“, драматичните външни „средства“ като понижаване на тона, импровизацията и спонтанността са важни част от комуникацията. Социалният контекст, например, къде се случва, защо е разказана, компетентността за разказване и естеството на публиката са важни елементи от традиционното разказване. Религиозният историк Brita Pollan набляга на важноста на социални контекст в книгата си *Samiske beretninger*.

¹ Pellowski, A. *The World of Storytelling*. Hw Wilson Company, 1990

„Устното разказване изисква – както всяка друга комуникация – този за когото е предназначена, да има необходимите асоциации. Добре известните истории се съсредоточават върху това, което трябва да се чуе, докато разработените завладяващи мотиви са тези, които всички са щастливи да ги слушат отново и отново”²

Когато се разказват истории се приема, че има общ език между разказвача и слушателя. Една от характеристиките на успешната история е разказвачът да задържа вниманието и интереса на слушателя. Езикът е и вербален, и невербален. Използват се думи, ритъм, паузи, жестове, звуци и запознаване със ситуации. Целият речник за разказване на истории трябва да бъде разбираем в една „унифицирана култура”.

По време на процеса на разказване на истории, слушателят създава историята заедно с разказвача. С други думи, публиката ще бъде активна на равно с разказвача. Важно е да има „химия” още от първата среща, преди да започне разказването и отговорност на разказвача е да я създаде. Първото предположение е, че разказвачът познава публиката си. Той трябва да се приспособи към нея – Как изглежда тя? Как е подредена? Важно е да се вземе под внимание разположението на публиката в стаята. Разказвачът трябва да създаде общност, необходима за разказването. Историята включва повече елементи отколкото изглежда първоначално. В крайна сметка е необходимо общо разбиране за това какъв социален контекст е необходим за процеса на разказване на истории.

Накратко може да кажем, че традиционното разказване на истории се състои от следните части: история, която трябва да има определени компоненти, разказвач и слушател. Тези елементи присъстват едновременно: те съставят и се влияят от социалния контекст. Тази ситуация изисква спонтанността като важен елемент.

Съвременното традиционно разказване на истории може основно да се раздели на следните категории:

- Традиционното разказване на истории като изпълнителско изкуство: Концепцията за разказване на истории се разглежда като представление на сцена. Разказвачът работи съзнателно с „театралността”, да не се бърка с театъра, например силен фокус върху използване на пространството, драматургия, език на тялото и т.н. Всичко това дава на слушателите добро естетично, рефлексивно и забавно преживяване. Малка част от разказвачите се извяват само като разказвачи.
- Корпоративно разказване: разказването се използва в различни видове организации за различни цели. Разказването може да бъде използвано да се подобри комуникацията в бизнеса, да се засили послание, да се рекламира бранд (марка), да се създаде общност и т.н.
- Лечебно или терапевтично разказване: това е популярна и все по-разрастваща се категория за разказване в Европа. Основният фокус е използването на приказки и митове, за да се подпомогнат оздравителните и терапевтични процеси.
- Традиционното разказване като средство за преподаване: тук традиционното разказване се използва във формалното и неформално обучение за деца, младежи и

² Pollan, B. *Samiske beretninger*. Aschehoug, 1997

възрастни. Проектът Шехерезада се базира на тази категория и основно ще се концентрира на това.

Трябва да подчертаем, че тези категории често се преливат една в друга и не са напълно изключващи се. Професионалният разказвач често работи с няколко от тези категории.

Теория за обучение на възрастни

От публикуването на книгата на Malcolm Knowles през 1973, *The Adult Learner: A Neglected Species*³ теорията за обучение на възрастни допринесе за разширяващия се дебат за това какви стратегии са най-подходящи, когато се работи с възрастни. Книгата включва 4 предположения. Първото е, че възрастните обучаеми предпочитат само да избират какво да учат. След това твърди, че експерименталните техники са по-полезни, отколкото пасивното слушане. Knowles също така намира, че възрастните имат специфични образователни нужди в зависимост от събитията в живота им, например: преместване, нова работа, женитба и т.н. Накрая твърди, че възрастните са обучаеми, ориентирани към компетенции. С други думи те искат незабавно да приложат наученото, независимо дали е ново знание или умение.

Както Knowles, в статията си *Adult Learning: What We Know for Sure* и Ron & Susan Zemke⁴ проучват въпроса на образователните нужди на възрастните. Представят проучването си като резултат от обобщаване на изследванията по темата от 70-те години. Те твърдят, че за възрастните обучението трябва да е концентрирано върху даден проблем, което им позволява да се справят с промените в живота или трудни събития. За да се постигнат идеални обстоятелства за постигане на най-добра учебна атмосфера, те наблягат на важноста на безопасността при обучението, удобната среда и насърчават преподавателите да бъдат внимателни с егото на възрастните в процеса на обучение. Добрият преподавател, твърдят те, „разбира, че възрастните могат да загубят нещо важно в класната стая. Тяхното его е изложено на риск, когато те трябва да покажат ново поведение пред другите обучаеми (виж пак там).

Разказването на истории като педагогическо средство

Дотук видяхме, че уникалните образователни нужди са важна част, която трябва да се вземе предвид, когато се работи с възрастни. Взаимодействието, независимостта и обучението, базирано на опит, всички те са важни за възрастните, докато доверието е необходимо, за да се предостави идеална учебна среда. Проучихме също така как процесът на разказване на истории може да бъде структуриран.

Дискусията ни се насочи към свързване на света на обучението на възрастни и света на разказване на истории. Ние твърдим, че разказването на истории отговаря на специфичните нужди на възрастните обучаеми, осигурявайки гъвкава и креативна структура, която може да

³ Knowles, M. S. *The adult learner: A neglected species*. Houston: Gulf Publishing Company, 1973. Revised Edition, 1990

⁴ Zemke, R. & Zemke, S. *Adult Learning: What Do We Know For Sure?* Training. 32, 6, 31–40, 1995

работи добре с тази за обучение на възрастни. Съгласни сме с Marsha Rossiter⁵, че повествователния подход при разказването на истории влияе и на метода и на съдържанието. Когато се използва като педагогическо средство, разказването на истории може да бъде полезно за възрастните обучаеми по различни начини. При литературния обзор върху използването на разказването на истории в различни контексти за обучение на възрастни, ние заключихме, че когато се използва като педагогическо средство, разказването на истории:

- a) Помага на обучаемите да концептуализират учебния процес
- b) Овластяване на възрастните обучаеми
- c) Улеснява на комуникацията
- d) Вдъхновява за личностно развитие
- e) Ангажира възрастните обучаеми

С по-детайлно разглеждане на всяка от тези теми ще демонстрираме защо историите са идеално средство за курсове, проектирани за възрастни обучаеми.

a) Подпомагане на обучаемите да концептуализират учебния процес

M. Carolyn Clarke & Marsha Rossiter (виж пак там), привържениците на „теорията за повествователно учене“ твърдят, че историите са идеални за подпомагане на обучаемите да концептуализират учебния процес. Подобно е и твърдението на Peg C. Neuhauser⁶, че историите са ефективни като образователно средство, защото те са „надеждни“, „запомнящи се“, „забавни“. Чрез историите абстрактните концепции или идеи могат да бъдат предадени с разбираем ежедневен език през призмата на човешкия опит. Nanci M. Burke⁷, в нейната работа със студенти в риск открива, че „устното споделяне“ позволява на студентите ѝ да концептуализират жизнения си опит. „За много личности“, казва тя, „разказването на истории дава голямо прозрение и по-задълбочено разбиране на света около нас, начин за познание, търсене на смисъла и средство за рефлексия.“

b) Овластяване на възрастните обучаеми

Едно от предимствата на споделяния опит, създаден чрез разказване на истории като педагогическо средство е, че обстановката на доверие помага на обучаемите да осъзнаят стойността на собствения си опит и преживявания. Както обяснява Burk, споделянето на истории позволява на студентите да „осъзнаят релеванността, валидността и ефикасността на тяхното културно наследство и образователни възможности, независимо от културните различия.“ Тъй като те са активни участници в процеса на разказване на истории, студентите имат „глас“ в образователния опит и могат да бъдат ангажирани и проактивни обучаеми (виж пак там). След като на техните уникални умения и преживявания се даде стойност, обучаемите чувстват, че техният принос в класната стая ще бъде еднакво уважен.

c) Улесняване на комуникацията

⁵ Rossiter, M. *Narrative and stories in adult teaching and learning*. ERIC Clearinghouse on Adult Career and Vocational Education, Columbus, OH, 2002 (Eric Reproduction Document No. ED 473147).

⁶ Neuhauser, P C. *Corporate Legends and Lore: The Power of Storytelling as Management Tool*. New York: McGraw-Hill, 1993

⁷ Burk, N. M. *Empowering at-risk students: Storytelling as a pedagogical tool*. Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association, Seattle, WA., 2000

Една особеност на разказването на истории е, че е интерактивно занимание. Докато разказването на истории овластява обучаемите на индивидуално ниво, то също така улеснява и комуникацията в групата. Това взаимодействие допринася за създаването на общество на доверие, както обсъдихме по-рано, но и насърчава мултикултурния обмен. Както отбелязва Burk, разказването на истории дава на обучаемите и преподавателите „възможност да култивират учебна среда, отворена за мултикултурен диалог, който дава представа за различните обичаи, вярвания и гледни точки.“

От строго педагогическа гледна точка, обменът, който се получава, когато се използва разказването на истории в образователна среда, може служи като учебно средство. В езиковото обучение, например, Cooper & Stewart⁸ твърдят, че един от начините, по който преподавателите влияят на усвояването на езикови умения е чрез моделиране. Това е процес, при който инструкторът демонстрира на студентите какво те трябва да направят (напр. произнеса думата правилно). Съгласно Cooper & Stewart, без взаимодействие между студентите и преподавателите, моделирането не е успешно. Разказването на истории служи като креативен начин за студентите да участват в този процес.

d) Вдъхновяване на личностен растеж и развитие

Въпреки че разказването на истории е интерактивен опит, то може да бъде също така и с цел популяризиране и на развитието и промяната на индивидуално ниво. Susan E. Butcher твърди, че историите насърчават нестандартното мисленето, което може да помогне на обучаемите да преосмислят нещата, за които никога преди не са си задавали въпроси. Според Alterio⁹, „Разказването на истории е идеално средство за обучение и преподаване, тъй като възприема сериозно нуждите на студентите да осмислят опита като използват техните собствени, генерирани от културата им, процеси на осъзнаване.“

Важността на „рефлексивния диалог“ е друга повтаряща се тема в теорията за обучение на възрастни. Според William Isaacs, автор на *Dialogue and the Art of Thinking Together*¹⁰, рефлексивният диалог е процес, в който „човек започва да обмисля правила, според които действа и причините, които стоят зад мислите и действията му и да осъзнае какво приема за даденост“. Разказването на истории може да улесни този процес на рефлексивен диалог. Както McDury и Alterio¹¹ твърдят „нашият капацитет да се изразяваме чрез разказвателни форми не само ни позволява да оформим по друг начин, да преоценим и реконструираме отделни събития, но ни позволява и да се учим като обсъждаме опита си с личности, които могат да имат различни виждания, да предлагат въображаеми възможности и да задават стимулиращи въпроси.“

e) Ангажиране на обучаемия

Тъй като разказването на истории е активен процес, той намалява пасивността на обучаемите. На базата на преподавателския си опит Frances Miley¹² се фокусират на възможността

⁸ Cooper, P. & Stewart, L. *Language skills in the classroom: What research says to the teacher*. Washington, DC: National Education Association, 1982

⁹ Alterio, M. G. *Using Storytelling to Enhance Student Learning*. Higher Education Academy, 2002

¹⁰ Isaacs, W. *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Doubleday, 1999

¹¹ McDury, J and Alterio, M. G. *Learning through Storytelling: using reflection and experience in higher education contexts*. Palmerston North: Dunmore Press, 2002

¹² Miley, F. *The storytelling project: innovating to engage students in their learning*. Higher Education Research and Development, 28, No 4, August 2009, 357-369

разказването на истории да насърчава „неентузиазирани студенти“ да се включат по-активно и да поемат отговорност за собственото си обучение. Това е възможно, защото разказването на истории дава позната отправна точка, която може да бъде използвана при изучаването на нов предмет, което увеличава увереността на възрастните обучаеми. Просто казано „заинтересуваните студенти са ангажирани студенти.“¹³

След няколкогодишна преподавателска практика Gary L. Kreps среща проблеми в това да задържи интереса на студентите. Открива, че разказването на истории служи не само като средство за улесняване на образователния процес, но и му позволява да осъществи връзка със студентите си.

“Историте персонализираха класовете ми, като насърчиха множество приятелства между членовете на класа, като помогнаха да се илюстрират ключови концепции и теории и оживиха взаимоотношенията в класа. Историте помогнаха да се създаде лична връзка, която надхвърлят традиционната ситуация в клас. Ние всички станаме част от специално разказващо общество. Станаме приятели и довереници, както и ценни съученици. Силно насърчавам други да разработят начини да използват истории за персонализиране, обогатяване и хуманизиране на класовете си.”¹⁴

Разказването на истории позволява на възрастните обучаеми да се свържат с преподавателя си и един с друг като човешки същества не само в обичайните взаимоотношения учител-ученик. Друго предимство на разказването на истории е включването на човешки елемент в учебния процес, който показва, че не е само запаметяване на факти, но включва и емоционален компонент. Както Maxine Alterio твърди, разказването на истории насърчава студентите да „интегрират чувства и мисли, субективни и обективни начини, по които съдим за света около нас“¹⁵.

Съгласно Alterio, когато разказването се използва по умен, рефлексивен и формализиран начин, то може да „насърчи кооперативната дейност; да симулира уменията на студентите за критично мислене; да обхване сложността на ситуацията; да разкрие множество перспективи; да придаде смисъл на опита, да насърчи себеанализа и да конструира ново знание“¹⁶. Тя твърди, че

“Да се учи посредством разказване на истории е да се вземат предвид човешката нужда от придаване на смисъл на опита, да се отдаде значение на останалите и в тези процеси да научим нови неща за себе си и за света около нас. Значимите процеси по разказване на истории и свързани с тях дейности дават възможности за рефлексивен диалог, насърчаване на съвместното старание, възпитаване на духа на изследване и допринасяне за създаването на ново знание” (виж пак там).

Предлагане на компетенции за включване

¹³ Miley, F. пак там.

¹⁴ Kreps, G. L. *The power of story to personalize, enrich, and humanize communication education: My own story about having fun spinning tales, and illustrating key points in the classroom*. Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association, New York, NY., 1998

¹⁵ Alterio, M. G. *Using Storytelling to Enhance Student Learning*. Higher Education Academy, 2002

¹⁶ Alterio, M. G. *Using Storytelling to Enhance Student Learning*. Higher Education Academy, 2002

Голям набор компетенции могат да бъдат развити чрез включване в разказване на истории. Тези компетенции са свързани с речевите умения, грамотността, комуникацията, но и с културната информираност, изграждането на идентичността и социалните умения. Значителна част то изследванията е посветена на ролята на разказването на истории при развиването на компетенции, но практически се отнася до деца и младежи. Примери за такива проучвания да Will Coleman¹⁷ или Robin Mello¹⁸, които могат да бъдат намерени в уеб пространството. Екипът на Шехерезада се фокусира върху възрастните. Всеки пилотен проект се организира от партньорите по проекта, включвайки изследване в действие, за да подобрят ефективността на обучението и по-доброто наблюдение на резултатите. Те правят също и обзор на ефектите и предимствата от използването на разказване на истории в обучението на възрастни.

Речеве умения и грамотност: Усвояване на вербални умения

Езикът лежи в основата на културата. Важно е да дадем на възрастните и на тези в по-неблагоприятно отношение богат набор от думи, звуци, интонация и ритъм, докато конструират значение чрез използването на езика. Възможността да се говори добре е важна за достъп до обществото. Възрастните трябва да бъдат насърчавани да практикуват тези умения. Споделянето на истории може да даде на възрастните знание, че говоренето, слушането, четенето и писането може да им бъде от помощ.

Много преподаватели и изследователи твърдят, че разказването на истории допринася за развитие на речевите умения и грамотността. Съгласно Lucy Parker Watkins¹⁹ тези умения включват развиване на паметта, умения за наблюдаване, развиване на речника, правене на изводи, решаване на проблеми, включване в езикови игри и правене на предположения.

Слушането на истории е социален опит, който развива устното разказване. Традиционните истории предлагат много по-широк речник и по-комплексна граматика от обикновения разговор. В изявление на комитета на NCTE²⁰ по разказване на истории се твърди, че „Слушателите се сблъскват с познати и нови езикови шаблони посредством историите. Те учат нови думи или нови контексти за вече познати думи.”

Ruth Kirkpatrick²¹ в *Stories Always* (2012), твърди, че разказването на истории насърчава уменията за слушане. „Слушателите са по-мотивирани да чуят какво ще се случи след това... Вниманието е спечелено отчасти заради алхимията на разказването, хармонията между разказвача и слушателя и отчасти заради самата история.” Разказването също така насърчава говоренето. „Тази е частично заради синергията между разказването и слушането и създадения вече 'разговор', но той може да бъде на повърхността, докато историята се разказва...”²⁷

NCTE²⁶ твърди също, че „студентите, които търсят детайли в спомените си за събитие докато разказват, по-лесно ще се сетят за тях, когато пишат. Теоретиците по писане наричат репетицията или пренаписването, фаза на успокояване. „Тези, които редовно слушат истории подсъзнателно откриват шаблоните в разказването и започват да предвиждат следващите събития. И начинаещите, и опитните читатели се позовават на разпознаването на шаблони, докато четат непознат текст. След това те пресъздават собствени шаблони в устното и писмено

¹⁷ Will Coleman (2001), *Literacy through storytelling*, Cornwall Learning Forum

¹⁸ Robin Mello (2001), *The Power of Storytelling*

¹⁹ Lucy Parker Watkins (2010), *The Educational Benefits of the Art of Storytelling*

²⁰ National Council of Teachers of English on: <http://www.ncte.org/positions/statements/teachingstorytelling>

²¹ Ruth Kirkpatrick (2012), *Stories Always*

изразяване. Обучаемите, които редовно разказват истории, знаят как публиката реагира на разказването и те пренасят това знание при писането.”

Комуникативни умения

Съгласно сайта на Sean Buvala’s разказването на истории е „майка” на всички комуникации. Всяка форма на изкуство разчита на история, за да придаде значение. Той представя 3 основни причини, поради които разказването на истории помага за подобряване на презентационните умения:

1. Разказването на истории Ви учи да мислите ... Когато се учите как да бъдете добър разказвач, трябва да се научите да приспособявате енергията и темпото си към реакцията на публиката.
2. Разказването на истории Ви учи да сте спонтанни. Като разказвач можете да се научите да разчитате на Вашата способност да „виждате” историята, докато се случва.
3. Разказването на истории Ви помага да осъзнаете по-задълбочено съдържанието. Като адаптирате лични и световни истории към Вашите презентации, Вие можете да започнете да мислите по-задълбочено за значението на комуникациите.

Въображение, креативност и учене как да се учи

Разказването на истории включва въображение, използване на език и жестове за създаване на сцени в съзнанието на слушателя. И разказването на истории, и слушането на една добре разказана история, насърчава възрастните да използват въображението си. Luke E. Yackley²² го изразява добре ”докато слушаме историята, мозъкът активно изгражда сцената и героя и ги изважда на сцената на съзнанието. Очевидно всеки човек конструира различна сцена и нашите герои ще изглеждат различно, но създаваме сцена, значима и релевантна, за всеки от нас по свой собствен начин.” Развиването на въображението допринася за самоувереността и личната мотивация и дава възможност на възрастните да обмислят нови и творчески идеи „чрез включването във въображаемия свят, слушателят също развива важни умения в разрешаването на проблеми и обсъждането на възможностите и последствията.”²⁷

Културна информираност и идентичност

Терминът „идентичност” определя знанието на човек кой е и самоописанието, на което човек придава значимост и важност. Повечето хора използват набор то различни идентичности за описване на себе си, включително лична и социална идентичност (Martyn Barrett *et al*). „Разказването на истории може да бъде интересен път за откриване как сме станали хората, които сме, семействата, и субкултура в по-голямото общество”²³. Историите предлагат прозорец в културата, от която сме дошли , както и огледало на хуманността. Разказването на истории дава на възрастните усещане за история, за общност, за поколения и наследство.

Разказването на истории, като начин за изразяване на лична и културна идентичност, кани слушателя да се идентифицира с „другите”. Всеки, който разкаже историята си, бива чул; открива чувство за принадлежност към групата. След като бъде чул и чуе другите, се създава

²² Luke E. Yackley (2007), *Storytelling, a Key to Adult Learning*

²³ Heather Forest on www.storyarts.org

връзки на разбиране и уважение. „И разказвачите, и слушателите откриват отражение на себе си в историите. Чрез езика като символ, децата и възрастните могат да изиграят чрез историята страховете и разбиранията си, което не е лесно да се изрази в ежедневието разговор. Героите на историята представят най-добрите и на-лошите черти на хората. Чрез използване на територията на историята устно, ние проучваме себе си, независимо дали е чрез древни митове и приказки, кратки истории, модерни книжки с картинки или поеми”.²⁶ Чрез историите развиваме разбиране и толерантност към различията.

Социални умения

Ние можем отново да цитираме Ruth Kirkpatrick²⁷ „тясното ангажиране с историята помага за развитието на съпричастността и емоционалната грамотност (...) чрез чуване на различията на другите описано като история, слушателят може да съчувства и да види резултатите от действията на героя. Процесът развива саморефлексия и самоизразяване, заедно с потенциалните ролеви модели”.

„Разказването на истории, базирано на традиционните приказки, е деликатен начин да се насочат младите хора към конструктивните лични ценности чрез представяне на въображаеми ситуации, в които резултатът от разумните и неразумни действия и решения може да бъде видян. Чрез усъвършенстване на езика може да се допринесе за възможностите на студентите да разрешават конфликти без насилие. Договарянето, дискусиата и такта са средства за постигане на мир.” *Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.*

Използване на разказването на истории като педагогическо средство: методически подход

Както видяхме има силна теоретична обосновка в подкрепа на прилагане на разказването на истории като педагогическо средство. За да бъде разказването на истории ефективно прилагано като средство са необходими методически подходи как да бъде направено в среда за обучение на възрастни.

Чрез интервюта с редица професионални разказвачи, открихме няколко тенденции, които се открояват в методологическите подходи, които те използват при интегриране на разказване на истории в обучение на възрастни.

Когато говорихме с тях, за да видим как те използват истории в контекста на обучението, изпъкнаха някои общи черти в методологическите подходи, които те използват, когато включват разказване на истории в обучение на възрастни. По-долу е предложен методологична структура въз основа на тези общи теми.

Подготовка и закриване	Технически дейности	Семинар Разказване	Представление (по избор)
Задаване на целите на обучението	Трениране на физически движения/ жестове/ дишане	Дейности, които изследват определени теми / свързване на разказването на истории с целта на курса	Обучаемите се представят на сцената като разказват свои истории
Създаване на атмосфера на обучението	Игри с думи/ работа с говорене		
Създаване на доверие между участниците	Техники за представяне и запаметяване на история		Представлението служи и като среда
Подготвяне на участниците да мислят	Набляга се на важността на практическите и	Обучаемите	и като краен

креативно (често се прави чрез започване с история)	технически дейности	практикуват разказването на историите си един на друг и слушат историите на другите	резултат на учебния процес
---	---------------------	---	----------------------------

Прозренията на разказвачите също включват конкретни практически дейности, които се използват в рамките на тези подходи, които можете да намерите в глава 3 на ръководството Шехерезада.

Подготовка/загряване

Много от разказвачите на истории, с които говорихме, се съгласиха, че подготвителната фаза е жизнено важна за успешното използване на разказването на истории в обучението на възрастни. Те смятат за много важно да дадат на обучаемите шанс да „загреят“ преди да започнат да работят с истории в курса на обучение, особено ако не разказването на истории и слушането им е нова за тях в обучението им като възрастни. „Загриващите“ упражнения трябва не само да ги подготвят за работата, която следва, но и да улеснят и намалят напрежението и нервността, която могат да изпитват. Chlup & Collins заключават, че използването на „загриващи“ упражнения рядко се използва при обучението на възрастни и подчертават важноста на загреване на групата.

„Разчупването на леда насърчава участието на всички, като помага на чувството за свързаност и развиването на споделен фокус. Реенегизаторите могат да бъдат използвани като преходи или време „За изчистване на съзнанието“ като насърчават виталността и ентузиазма. И двете дейности водят до свободен обмен на информация и комуникация между членовете на групата. В допълнение към простото улесняване за научаване на имената на студентите, ние използваме упражненията за разчупване на леда и за да внесем хумор в класа, да създадем разбирателство, безопасна учебна среда и да подпомогнем за изучаването на съдържанието”²⁴.

„Загриването“ трябва да бъде направено не само в началото на курса или учебната година, но и да продължава всяка сесия или всеки ден „енергизаторите трябва да бъдат използвани, когато енергията падне и духът на класа падне, когато не участва всеки или след пауза - за фокусиране на групата“ (виж пак там).

Четирите ключови стъпки, които бяха споменати в интервютата са:

- а) Задаване на целите на обучението
- б) Създаване на атмосфера на обучението
- в) Създаване на доверие между участниците
- г) Подготвяне на участниците да мислят креативно (често се прави посредством започване с история)

а) Задаване на целите

Разказвачите, които интервюирахме в Ирландия отбелязаха, че преди разказването на истории да бъде използвано в класната стая, преподавателите трябва да бъдат уверени в разказването

²⁴ Chlup, D., & Collins, T. (2010). Breaking the ice: Using ice-breakers and re energizers with adult learners. Adult Learning, 21(3/4), 34-39.

на истории и да харесват това, което разказват. Необходимо е, ако преподавателят познава обучаемите и може, да избере история, която е смислена за тях. Каролине Сир, френски разказвач, твърди че преди ново обучение на възрастни, тя пита всеки обучаем какво очаква от обученото и от какво се нуждае, за да се почувства доволен от обучението, за да структурира курса си съгласно това. Българският разказвач Лея Давчева има по-малко структуриран подход, които променя съобразно курса за обучение, но винаги внимава за естеството на някои от историите, които разказват обучаемите ѝ. Когато е подходящо, говори с обучаемите преди началото на курса за това какво мислят за някои от проблемите, които могат да бъдат засегнати в курса.

b) Създаване на атмосфера

Според Давчева създаването на подходяща атмосфера е изключително важна стъпка в успешното използване на истории в контекста на обучение на възрастни. Тя твърди, че преподавателят трябва да бъде сигурен, че е запознат с контекста на групата – предишен опит на обучаемите, цели и т.н. и цялостно да обхване какво се изисква, когато се решава коя история да се разкаже или да се поканят другите да разкажат. С други думи адаптиране на историята е необходимо. Желанието да бъдеш предразположен към групата е друго, за което настоява тя. Автентичността е важна за създаване на доверие. В тази връзка трябва да има съгласуваност между историята, която се разказва и поведението на този, който я разказва. Преподавателите трябва да помнят, че те трябва да извлекат от участниците повече истории, отколкото самите те разказват. Откритостта, уважението и преценката също са важни. Накрая Давчева добавя, че преподавателят трябва да бъде сигурен, че ще има достатъчно време за споделяне на истории, когато прави дизайн на курса.

c) Създаване на доверие

За да бъде използвано успешно разказването на истории в контекста на обучение на възрастни, те трябва да се чувстват комфортно, докато споделят историите си. Френският разказвач Жак Комбе препоръчва да се уверят обучаемите в стойността на това, което казват. Той твърди, че преподавателите трябва да улеснят обучаемите и да вземат под внимание личните им преживявания, ако те например са имали проблеми при миграцията. Жак Комбе смята също така, че добрата групова динамика е много важна за успеха на курса. В сегашния му курс с наскоро пристигнали имигранти той се фокусира върху създаването на общителност между студентите, така че те да са отворени и доверчиви един към друг. Той постига това посредством упражнения за тялото, въображение, говорене и т.н. и чрез общо хранене, при което всеки донася традиционно ястие от родината си.

Като Комбе, така и британският разказвач Дейвид Хитфилд се фокусира върху изграждане на доверие в групата в неговите класове. Неговата стратегия е да подсили, че всички обучаеми имат на ум една и съща цел, когато участват в курса. Той задава ясно целта, структурата и съдържанието на курса още в описанието, което хората четат преди да се запишат. Той улавя очакванията и желанията на участниците преди началото на курса и провежда периодични рефлексии за оценки с групата по време на програмата. За да е сигурна средата за обучаемите Хитфилд задава ясни граници, така че да бъде забавно, да експериментират и да поемат рискове и да усещат, че той ги подкрепя като преподавател, както да срещат подкрепа и от

другите участници. След приключването на курса те могат да се свържат с него, за да обсъдят преживяванията си и да зададат въпроси.

Комбе и Хитфилд не са единствените разказвачи, които наблягат на осигуряването на доверие при разказването на истории в обучението за възрастни. Ървин Малин, разказвач от Великобритания смята, че е необходимо да се даде осигури бързо разбирателство между преподавателя и студентите. Той предлага комфортна, тиха обстановка и по възможност малък брой участници. Както и предходните разказвачи, и той смята, че релаксиращата атмосфера е важна за формиране на груповата идентичност. Препоръчва да се даде на участниците възможност да чуят история в началото на курса. От друга страна, Йохан Айнар Беркъм има цялостна перспектива за обучението. Германският разказвач винаги започва курса като разказва на студентите история, за да им даде представа какво ще учат и какъв е контекста на курса. Тази история служи като контекст за дейностите, които ще последват.

d) Подготовка на участниците да мислят креативно

Подготвителните упражнения могат да включват физически движения, игри за насърчаване на доверието и креативността, игри с имена, упражнения за загряване на гласа и упражнения за концентрация. Разказването на истории също е чудесен начин за начало на курса, защото дава на участниците възможност да слушат и да се наслаждават докато пренасят радостта от разказване на история. След това те могат да споделят мнение за това какво са харесали в историята.

Физическите дейности могат да включват разхождане на участниците в учебното пространство. Преподавателят им казва да се разхождат като ги водят различни части от тялото им (нос, гърди, крака, т.н.). След това ги насърчава да си разменят прости изречения един с друг като „Какво правиш тук?“. Те трябва да се упражняват да казват същото изречение по различни начини: през зъби, с пълна уста, с отворена уста и т.н. и да придават на думите различно значение.

Накрая, за да се създаде подходяща атмосфера за споделяне на истории е добра идея да се пригоди учебното пространство, преди да започне курса. Обичайната подредба на класната стая с редици чинове, гледащи напред не е особено насърчаваща споделянето, така че може би е по-добре обучаемите да седят в кръг и да запалят свещи или да изпълнят някакъв друг „ритуал“, за да подготвят сцената.

Технически дейности

Техническите дейности са „месото и костите“ на процеса на разказване на истории. Тези дейности позволяват на студентите да подобрят уменията си по разказване на истории, докато работят върху уменията си по-тясно свързани с основните цели на курса. В езиковите курсове, например, упражненията за говорене могат да подобрят историята и да одобрят езиковите умения. Нашите разказвачи на истории смятат следните дейности за важни:

- Упражняване на физически движения/жестове/дишане
- Игри с думи/работа върху говорене
- Техники за разказване и запаметяване на истории
- Наблягане на важноста едновременно на практическите и техническите дейности
- Важноста на диалога

Едно от предизвикателствата, наследено в разказването на истории, е процесът на преход от писмен език към устно изразяване на идеи. Каролине Сир набляга на важноста на работата с обучаеми, така че те да слушат думите не само за тяхното значение, а също и за тяхното звучене (ритъм, подбор на думи и т.н.)

Разказвачът Фред Версонен твърди, че е важно да се запознаят обучаемите с концепцията за „естественото разказване“. Преподавателят показва на обучаемите вратата, която води към начина на разказване на истории и я отваря само малко, за да могат сами да минат през нея. В допълнение към техническия език и комуникативни умения, Сузи Вайс набляга на уменията на емоционално ниво като увереност и откритост, които могат да бъдат развити чрез включване в курса на разказването на истории.

Според Даяне Софи Гиъртс семинарът винаги ще бъде смесица от теоретични и практически приложения. Всеки семинар трябва да вземе предвид уважението и интеграцията на всеки човек, твърди тя. Капацитетът на всеки участник трябва да бъде оценен и да му се предложат средства, които да използва свободно и без страх. Както Вайс, тя също набляга едновременно и на техническите, и на емоционалните елементи на разказването на истории, подчертава че обучението, включващо истории, трябва да позволи на обучаемите не само да оценят богатството на разказване на истории, но и по-техническите аспекти на устното изразяване.

Важността на диалога се подчертава от множество разказвачи. Една свързана тема в теорията за обучение на възрастни отбелязва, че подпомагането по дефиниция трябва да бъде съвместно. Разказвачът Маргарет Венцел включва тази забележка в работата си с възрастни като подчертава, че обучаемите донасят в курса собствения си опит и експертиза. „Аз казвам, че аз съм разказвача и вие сте водачите. Нека се срещнем по средата.“ „Те забелязват, че са оценени за това, което вече знаят и чрез това обучение, те могат да направят рефлексия върху своята работа.“ Този колаборативен подход дава резултати при Маргарет и нейните студенти. „Те използват теорията, която е резултат от съвместната ни работа в тяхната професия и практика“, обяснява тя.

Множество дейности, свързани с разказването на истории се фокусират върху техническите детайли. Едно полезно умение за обучаемите е да могат да запаметят историята като научат „скелета“ ѝ (описание на обстоятелства, конфликти, решение и т.н.). За да се развият по-богати умения за разказване на истории, преподавателите могат да използват обиколка с екскурзовод за техните обучаеми. В тази дейност след като се изслуша историята, обучаемите работят с партньор и се разхождат в стаята. Един от партньорите служи като екскурзовод и дава детайлно описание на това какво вижда, описва детайлите от историята (замъкът и блестящите минарета, тъмната гора, пещера и т.н.). Човекът, който е ръководен, задава въпроси и винаги иска да научи повече.

Други дейности се фокусират върху диалога. Игри като „Клюкарстване“, „Преводач“ и „За щастие/за нещастие“ имат такава цел. Клюкарстването, например, е забавно упражнение, в което хората сядат по двойки и работят върху дадена история, която са чули и запълват празнините като клюкарстват („Чувал ли си на какво е заприличала Снежанка напоследък? Живеейки в комуна с тези странни 7 човечета, и те са в търговията с диаманти ...“).

В дейността „Преводач“ има един основен разказвач, който импровизира историята и няколко преводача, които го прекъсват от време на време и вмъкват несвързана с историята дума, която трябва да бъде вплетена в историята, като често се сменя посоката на историята.

Подобна е и груповата дейност за разказване на истории „За щастие/за нещастие“. Един започва импровизирана история и говори около минута. Завършва с „за щастие“ или с „за нещастие“ и следващият човек продължава историята от тази точка.

Семинар

Фред Версонен твърди, че разказването на истории е основна част от преподавателския процес. Той свързва характеристиките на добрия разказвач с тези на добрия преподавател: да познава публиката си, да бъде интересен и т.н. Той обяснява: „Когато обучавам учители винаги питам: „Кои са учителите, които помните от Вашето детство?“ Те обикновено описват две категории учители: тези, които са били много лоши и тези, които са били много добри. Не искам да говорим за първите, но искат да говорим за втората категория. Когато ги питам защо тези учители са били много добри, те дават две причини. Първата е способността им да бъдат хуманни и втората е, че могат да преподават предмета си със страст по естествен начин.“

Като Версонен и ние смятаме, че разказването на истории може да бъде част от почти всяка програма. Семинарът, като част от обучението на възрастни, включва разказване на истории като по този начин се фокусира върху специфичните цели на курса и как разказването на истории може да бъде използвано за постигането им. Някои примери на теми от курса могат да бъдат идеални за разказване на истории, включително езикови курсове и курсове за интегриране на групи в риск. Възможностите за вмъкване на истории в обучението на възрастни са е безкрайни.

Разказвачът Айдън Мак Брайд дава примери за това с какво разказването на истории може да допринесе при обучение на възрастни с ниска грамотност с цел да научат нов език. Айдън Мак Брайд вярва, е разказването на истории може да бъде начин да се обогати речника им и да се почувстват по-комфорно с език преди дори да са отворили книга. Тя обяснява, че разказването на истории е „много честен и неформален начин за преподаване, при който можеш ‘да изпратиш послание, без да притесняваш обучаемите си. Ако има хора, които са нервни или уплашени от формалното обучение, всичко това остава на заден план, когато се разказва история“. Ървин Малин добавя, че проучването на приликите и разликите между отделните истории, идващи от различни страни, може да бъде отправна точка за дискусия и може да бъде използвано като средство за включване и межкултурен диалог.

Включването на истории може да съживи учебните дейности. Рийн Ван Менсел, например, предлага как разказването на истории може да се използва в контекста на езиковото обучение. „Ако използвате историите в класната стая в езиков курс, можете да въведете изрази като „тя е красива като ...“, обяснява Рийн Ван Менсел. „Обучаемите могат да преразкажат историята от друга гледна точка. Преподавателят може да създаде ситуация, при която обучаемите се интересуват от историята, така че те да разширят речника си по езика, който изучават.“

Разказването

При представянето обучаемите имат възможността да разкажат собствени истории един да друг и да чуят историите на другите. Избирането на правилната история е много важно. Версонен казва, че когато преподавателите разказват техни собствени истории трябва да научат три неща: да разказват в образи, да споделят страстта и да създадат възбуждане, напрежение. Ник Билброт обикновено завършва курс с няколко седмична продължителност с представяне на история, върху която са работили цяла седмица.

Представление

Тъй като разказването на истории сам пред публика може да бъде смущаващо за някои обучаеми, то е полезно да имат време за подготовка преди това. Преподавателите могат да оформят група от трима. Всяка тройка трябва да разкаже различна история. Те трябва да разкажат историята един на друг като разделят историята на начало, среда и край. Тогава преподавателят би могъл да ги размести като във всяка тройка има три различни истории. Всеки човек разказва своята история на останалите двама. Накрая всеки е разказал цялата история пред публика и е чул три нови истории.

Дорис Райнингер навежда на мисълта, че подготовката може да бъде полезна за по-малки групи, което ще позволи на обучаемите да работят с упражненията от диалога по двойки, с цел да придобият увереност преди да преминат към монологичната фаза. Тя набляга на важноста да се даде време на разказващия да представи историята си, дори и ако езикът му не е перфектен, и да се насърчат останалите да бъдат търпеливи.

Каролин Сир използва периода на представлението в нейните обучения за насърчаване на саморефлексията. Тя харесва да работи с биографични истории като ги разглежда от различен ъгъл, като кара студентите да участват в дейности по запаметяване, в които те разказват истории на други и могат да се върнат назад в личния си опит, като споделят историите си останалите.

При литературния обзор за нуждите на възрастните обучаеми и рефлексията на принципите на разказването на истории, ние направихме усилия да създадем методически подход за използване на разказване на теории като педагогическо средство. Практиките за използване на разказването на истории в условията на обучение на възрастни подчертават неговата мултифункционалост и силата в подпомагане на обучението, уважението и межкултурната комуникация между възрастните обучаеми. Както описахме в тази глава, разказването на истории е мощно средство за прилагане в контекст на обучение на възрастни.

Повече информация и онлайн версия на ръководството може да намерите на адрес:
www.sheherazade.eu

ИЗТОЧНИЦИ И РЕСУРСИ

Основна библиография

Alterio, M. G. "Using Storytelling to Enhance Student Learning". *Higher Education Academy* 2002.

Barrett, M. (et ál.). "Developing Intercultural Competences through Education". *Council of Europe DG* 2 2013.

Bateson, M. C. *Peripheral Visions: Learning Along the Way*. New York: Harper Collins Publishers, Inc., 1994.

Bruner, J. *Making Stories*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

Disclaimer: This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the Sheherazade consortium, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information therein.

Burk, N. M. "Empowering At-Risk Students: Storytelling as a Pedagogical Tool". Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association. Seattle: 2000.

Butcher, S. E. "Narrative as a Teaching Strategy". *The Journal of Correctional Education* 57 2006: 195-208.

Chlup, D. & T. Collins. "Breaking the Ice: Using Ice-Breakers and Re Energizers With Adult Learners. *Adult Learning* 21 (3-4) 2010: 34-39.

Clarke, M. C. & M. Rossiter. "Narrative Learning in Adulthood". *New Directions for Adult and Continuing Education* 119 2008: 61 – 92.

Coleman, W. "**Literacy through Storytelling**. A CPR Success Zone Action Research Project". *Cornwall Learning Forum* 2001.

Cooper, P. & L. Stewart. *Language Skills in the Classroom: What Research Says to the Teacher*. Washington: National Education Association, 1982.

Cox, A. M. & D. H. Albert (eds). *The Healing Heart for Communities: Storytelling for Strong and Healthy Communities*. New Society Publishers, 2003.

Hamilton, R. *The Last Storytellers: Tales from the Heart of Morocco, s. 1 - 31*. London: I.B. Tauris, 2011.

Horsdal, M. *Telling Lives Exploring Dimensions of Narratives*. London: Routledge, 2011.

Isaacs, W. *Dialogue and the Art of Thinking Together*. New York: Doubleday, 1999.

Johnstone, K. *Impro: Improvisation and the Theatre*. Routledge, 1987.

Kirkpatrick, R. *Stories Always*. 2012.

Knowles, M. S. [*The Adult Learner: A Neglected Species*](#). [Houston: Gulf Publishing Company](#), 1973 (Revised Edition: 1990).

Kreps, G. L. "The Power of Story to Personalize, Enrich, and Humanize Communication Education: My Own Story About Having Fun Spinning Tales, and Illustrating Key Points in the Classroom". Paper presented at the annual meeting of the National Communication Association. New York: 1998.

Livo, N. J. & S. A. Reitz. *Storytelling, Process & Practice*. Colorado: Libraries Unlimited, 1993.

McDrury, J & M. G. Alterio. *Learning Through Storytelling: Using Reflection and Experience in Higher Education Contexts*. Palmerston North: Dunmore Press, 2002.

Mello, R. *The Power of Storytelling*. 2001.

Miley, F. "The Storytelling Project: Innovating to Engage Students in Their Learning". *Higher Education Research & Development* 28 (4) 2009: 357-369.

Myerhoff, B. *Stories as Equipment for Living: Last Talks and Tales of Barbara Myerhoff*. University of Michigan Press, 2007.

Neuhauser, P. C. *Corporate Legends and Lore: The Power of Storytelling as Management Tool*. New York: McGraw-Hill, 1993.

Parker Watkins, L. "The Educational Benefits of the Art of Storytelling". 2010.

Disclaimer: This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the Sheherazade consortium, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information therein.

Pellowski, A. *The World of Storytelling*. Hw Wilson Company, 1990.

Pfhal, N. L. & C.A. Wiessner. "Creating New Directions with Story: Narrating Life Experience as Story in Community Adult Education Contexts". *Adult Learning* 18 (3-4) 2007: 9-13.

Pollan, B. *Samiske beretninger*. Oslo: Aschehoug, 1997.

Read, M.M. *Traditional Storytelling Today. An International Sourcebook*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999.

Rodari, G. *The Grammar of Fantasy: An Introduction to the Art of Inventing Stories*. New York: Teachers and Writers Collaborative, 1996.

Rossiter, M. "Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning". *ERIC Clearinghouse on Adult Career and Vocational Education, Columbus OH* 2002 (Eric reproduction document number: ED 473147).

Stockton, F. R. "The Lady, or the Tiger?". *The Century* 1882.

Van Lakerveld (et ál.). *AQUEDUCT, Acquiring Key Competences through Heritage Education*. Alden Biesen: 2011.

Yackley, L. E. "Storytelling: A Key to Adult Learning". *Dissertation Abstract International* 67 (12) 2006, 4415A (UMI No. 3247568).

Zemke, R. & S. Zemke. "Adult Learning: What Do We Know for Sure?". *Training* 32 (6) 1995: 31–40.

Zipes, J. *Creative Storytelling: Building Community/Changing Lives*. New York: Routledge, 1995.

Препоръчани от разказвачи на истории

Bakhtin, M. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press, 1981.

Bettelheim, B. *Psychoanalyse des contes de fées*. Paris: Editions, 1976.

Bjerkem, J. *Forteljingas pedagogikk: folkedikting før og no*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2004.

Boal, A. *Theater of the Oppressed*. London: Pluto Press, 2000.

Boyer, Dennis. *Initiation et sagesse des contes de fées*. Paris: Albin Michel, 1988.

de Smedt, M. *Nouvelles clés 42: Guérir par les contes*. 2004.

De Vos, G. *Storytelling for Young Adults: A Guide to Tales for Teens*. Westport: Libraries Unlimited, 2003.

De Vos, G., Harris M. & C. Barker Lottridge (eds). *Telling Tales: Storytelling in the Family*. Edmonton: The University of Alberta Press, 2003.

Duborgel, B. *Imaginaire et pédagogie*. Toulouse: Privat, 1992.

Freire, P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Seabury Press, 1968.

Gargiulo, T.L. *Once Upon a Time*. San Francisco: Pfeiffer, 2007.

Gersie, A. *Earthtales: Storytelling in Times of Change*. Green Print, 1992.

—. *Storymaking in Bereavement. Dragons Fight in the Meadow*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1991.

Gersie, A. & N. King. *Storymaking in Education and Therapy*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1990.

Heath, C. & D. Heath. *Made to Stick*. New York: Random House, 2007.

Holmer, M. *Professioneel vertellen*. Zoetermeer: Free Musketeers, 2009.

Jean, G. *Le pouvoir des contes*. Paris: Casterman, 1990.

—. *Pour une pédagogie de l'imaginaire*. Doornik: Casterman, 1991.

King, N. *Memory, Narrative, Identity: Remembering the Self*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000.

Lipman, D. *Improving Your Storytelling: Beyond Basics for All Who Tell Stories in Work or Play*. Little Rock: August House Publishers, 1999.

Loiseau, S. *Les pouvoirs du conte*. PUF, 1992.

Mateo, P. *Le conteur et l'imaginaire*. Edisud, 2005.

McCourt, F. *Teacher Man: A Memoir*. New York: Scribner, 2005.

McDrury, J. & M. Alterio. *Learning through Storytelling in Higher Education*. London: Kogan Page, 2003.

Morgan, J. & M. Rinvulcri. *Once Upon a Time: Using stories in the Language Classroom*. New York: Cambridge University Press, 1983.

Sawyer, R. *The Way of the Storyteller*. London: The Bodley Head, 1962.

Seung, O. *Psychopédagogie du conte*. Paris: Fleurus, 1971.

Spiro, J. *Storybuilding*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Онлайн ресурси

Уеб сайт на норвежката организация по сугестопедия
(www.norsksuggestopediforening.no)

Лична страница на Георги Лозанов (основател на Сугестопедия):
<http://dr-lozanov.com/en/en1.htm>

Цифрова библиотека на Националната Библиотека на Франция:
<http://gallica.bnf.fr/>

Интернет архив:
<http://www.archive.org/details/texts>

518365-LLP-1-2011-1-BE-GRUNDTVIG-GMP

Ключови компетенции за обучение през целия живот:

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_en.pdf

Национален съвет на учителите по английски език (NCTE):

<http://www.ncte.org/positions/statements/teachingstorytelling>

Heather Forest:

www.storyarts.org

Sean Buvala:

www.seantells.com